

Inför nybyggnation vid Amsta gård

Arkeologisk utredning etapp 2

Fastighet Amsta 1:34
Kolbäcks socken
Hallstahammars kommun
Västmanlands län
Västmanland

Jan Ählström

Inför nybyggnation vid Amsta gård

Arkeologisk utredning etapp 2

Fastighet Amsta 1:34
Kolbäcks socken
Hallstahammars kommun
Västmanlands län
Västmanland

Jan Äblström

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2020

Samtliga foton av Jan Ählström.

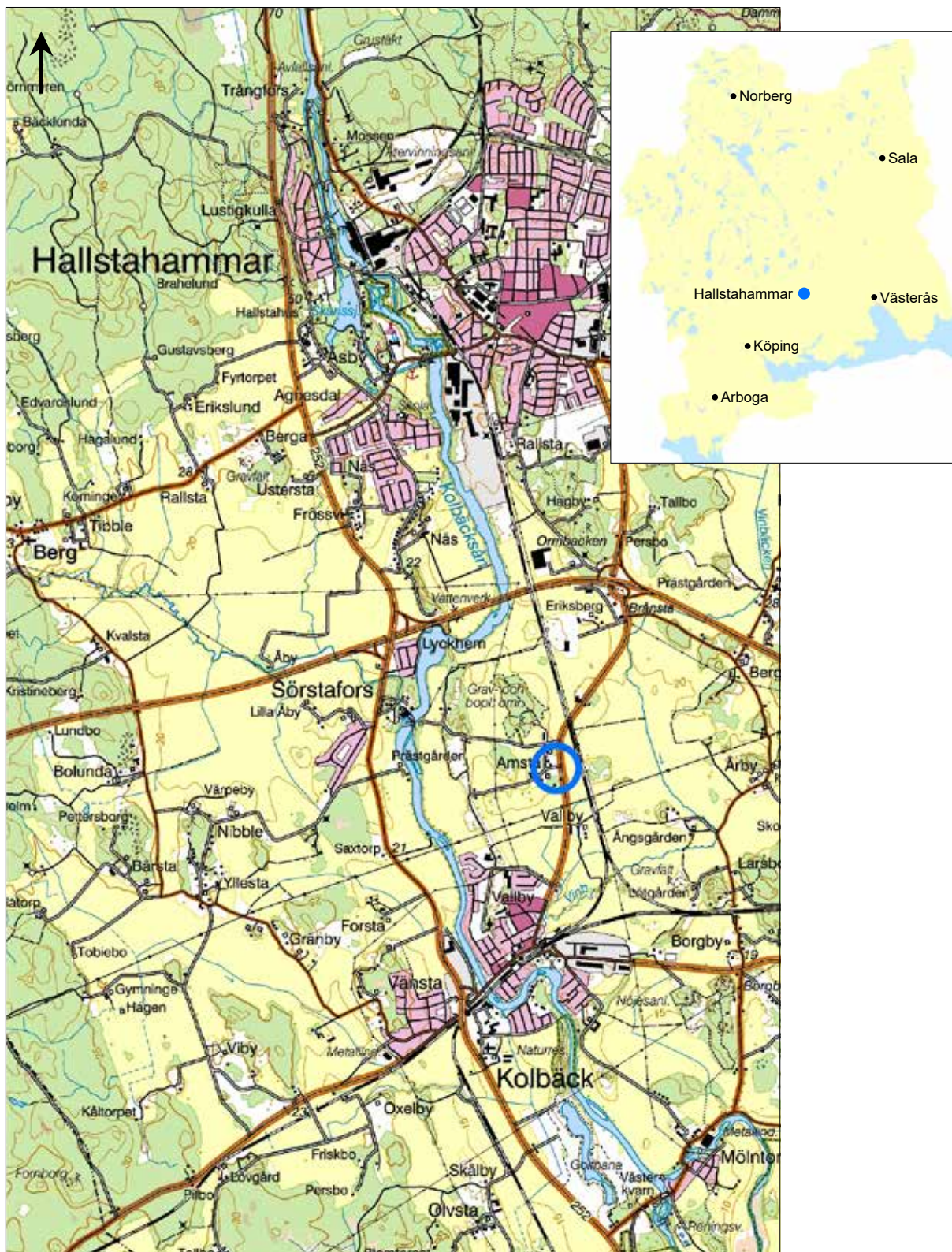
Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954 och 900423.

ISBN 978-91-7453-909-7

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Målsättning och metod	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Utredningsresultat	9
Fynd	11
Utvärdering	12
Referenser	12
Tekniska och administrativa uppgifter	13
Bilagor	14
Bilaga 1. Schakttabell	14
Bilaga 2. Anläggningstabell	15
Bilaga 3. Fyndtabell	16

Figur 1. Utredningsområdet markerat med en blå ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

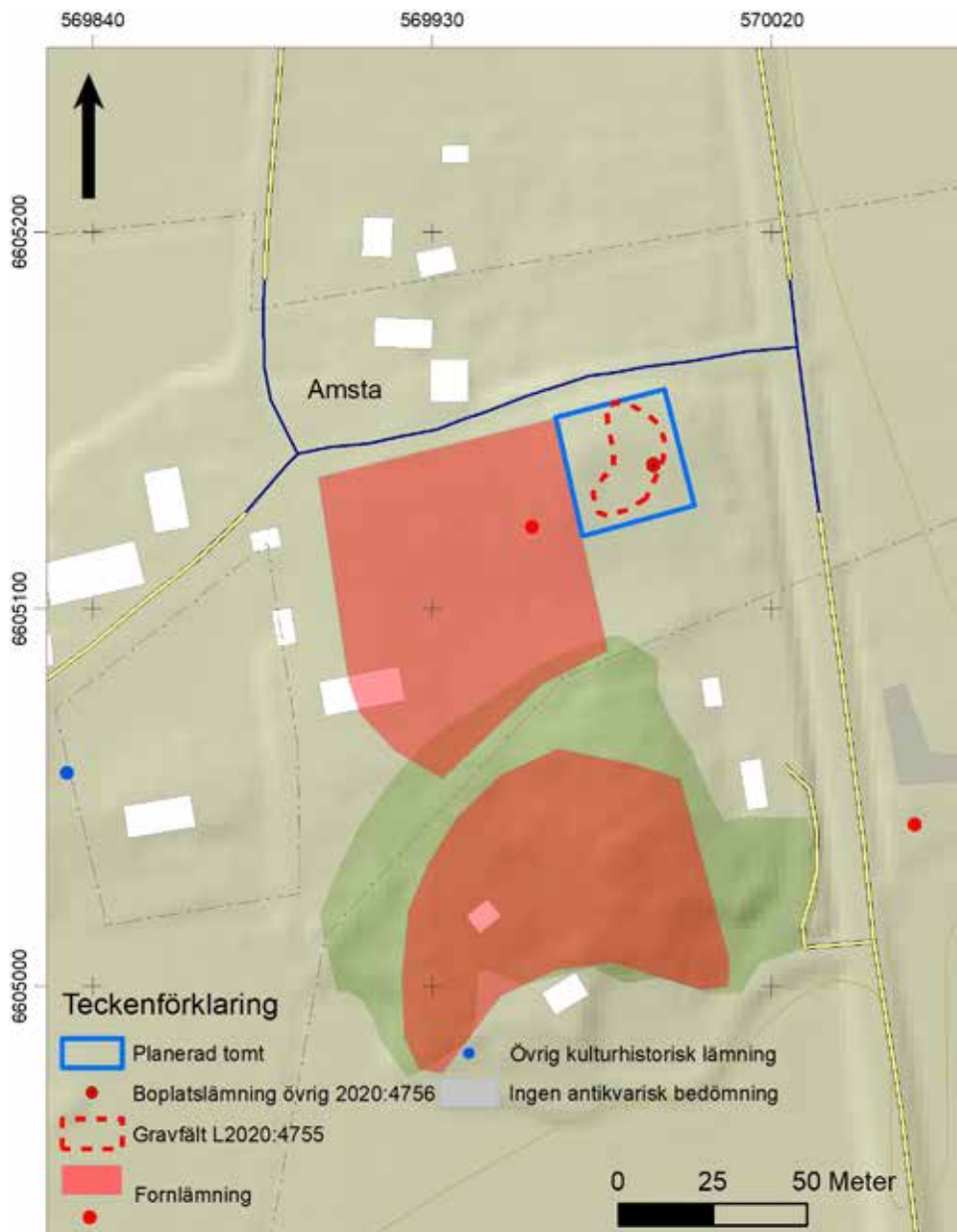
Inför en planerad nybyggnation vid Amsta gård söder om Hallstahammar har Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) utfört en arkeologisk utredning etapp 2.

Den tänkta tomten angränsar i väster till en by- och gårdstomt samt en grav (fornlämningarna L2001:550 och L2001:549). Lämningarna påträffades vid en arkeologisk utredning utförd 2017 av KM (Åhlström 2017).

Utredningsarbetet omfattade sökschaktning och metalldetektering av de schaktade ytorna.

I samtliga schakt påträffades fornlämning i form av tre stensättningar och tre stenpackningar samt två kulturlager och enstaka stolphål. I stensättningarna A4 och A5 var delar av brandlager med brända ben synliga och i flera av de övriga stensättningarna/stenpackningarna påträffades brända ben vid rensning. Ett speciellt fynd var det keramikkrärl som påträffades, i mörkfärgningen A7, i stenpackningen A2. Krärlen var troligen nergrävt och tolkas som en möjlig urnegröp. Från brandlagret A10 i stensättning A4 tillvaratogs brända ben, skalltak från (vuxen) människa och rörben sannolikt från människa.

Resultatet är inrapporterat till Kulturmiljöregistret (KMR)/Fornreg som gravfält L2020:4755 samt boplatslämning övrig L2020:4756 (figur 2).

Figur 2. Utredningsresultatet. Utredningsområdet och de två fornlämningar som registrerats i Kulturmiljöregistret (KMR) samt de närmast belägna lämningarna markerade med polygoner och punkter. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:2 000.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning etapp 2 av ett 970 m² stort område vid Amsta gård i Hallstahammars kommun. Utredningen för-
anleddes av planerna på att bygga en privatbostad på platsen. Länsstyrelsen tilldelade
KM uppdraget efter beslut daterat 2019-12-17 (dnr 431-3774-2019).

Länsstyrelsen bekostade utredningen. Fältarbetet utfördes i början av juni 2020. Jan
Åhlström var projektledare och har sammanställt rapporten.

Resultatet är inrapporterat till Kulturmiljöregistret (KMR).

Målsättning och metod

Den arkeologiska utredningen syftar till att konstatera om det finns fornlämningar
inom utredningsområdet som inte är kända och att i förekommande fall fastställa
deras antikvariska status.

Utredningen omfattade sökschaktning varvid skopbreda schakt (cirka 1,5 meter breda)
öppnades i olika delar av utredningsområdet där det var möjligt för träd och buskage.
Framkomna anläggningar rensades grovt.

Inför och efter schaktningen avsåktes marken där schakten grävdes med metalldetek-
tor. Utslagen kontrollerades genom att föremålen grävdes upp.

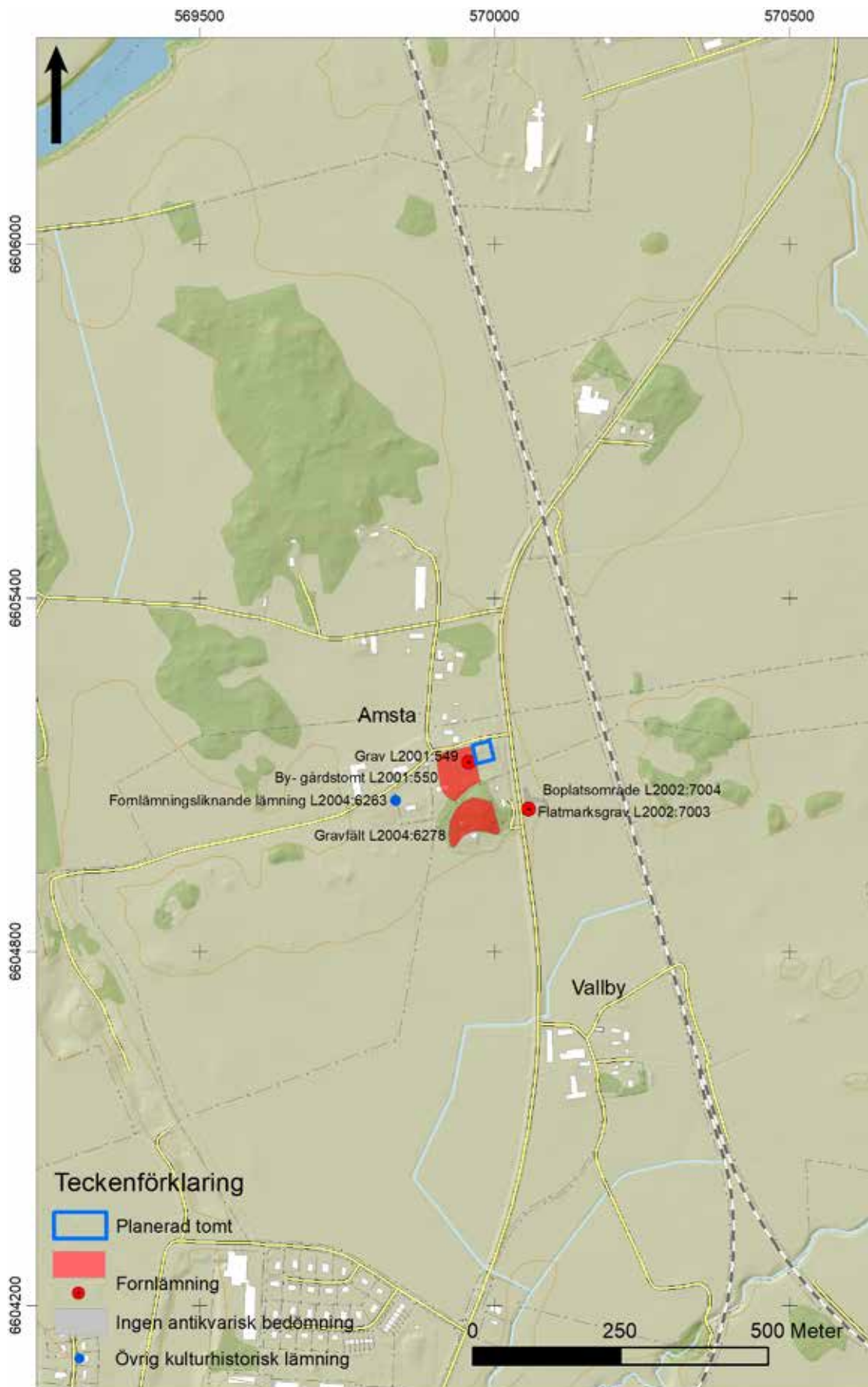
Schakt och framkomna fornlämningar dokumenterades genom inmätning i plan med
GPS och beskrivning. Det togs digitala översiktsfotografier och detaljfotografier av
anläggningar.

Ett urval av de påträffade fynden från anläggningar tillvaratogs och registrerades. De
brända ben som tillvaratogs bedömdes avseende art av osteolog Lisa Hartzell, Stiftelsen
Kulturmiljövård. Merparten av metalldetektorfynden var sentida och tillvaratogs inte.
Sentida fynd har gallrats efter registrering.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet utgjordes av ett gräsbevuxet område med enstaka träd och ställvis
täta buskage. Området sluttar lätt mot öster. Tomten ligger inom en del av Amsta gamla
bytomt som enligt äldre avmätningar av byn aldrig har varit bebyggd (Åhlström 2017).

Den tänkta tomten gränsar till två fornlämningar, en by- och gårdstomt (L2001:550)
och en grav (L2001:549) vilka påträffats vid en tidigare utredning (Åhlström 2017). Ett
kort stycke åt söder ligger ett gravfält (L2004:6278) och åt sydöst återfinns ett boplats-
område och en flatmarksgrav (L2002:7003 och L2002:7004) (figur 3).

Figur 3. Utredningsområdet markerat med en blå linje och de närmast belägna fornlämningarna markerade med polygoner och punkter färglagda utifrån antikvarisk status. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Utredningsresultat

Metalldetekteringen inför schaktningen resulterade i spikar, tråd och någon form av bleck/del av beslag samt ett mynt (figur 4).

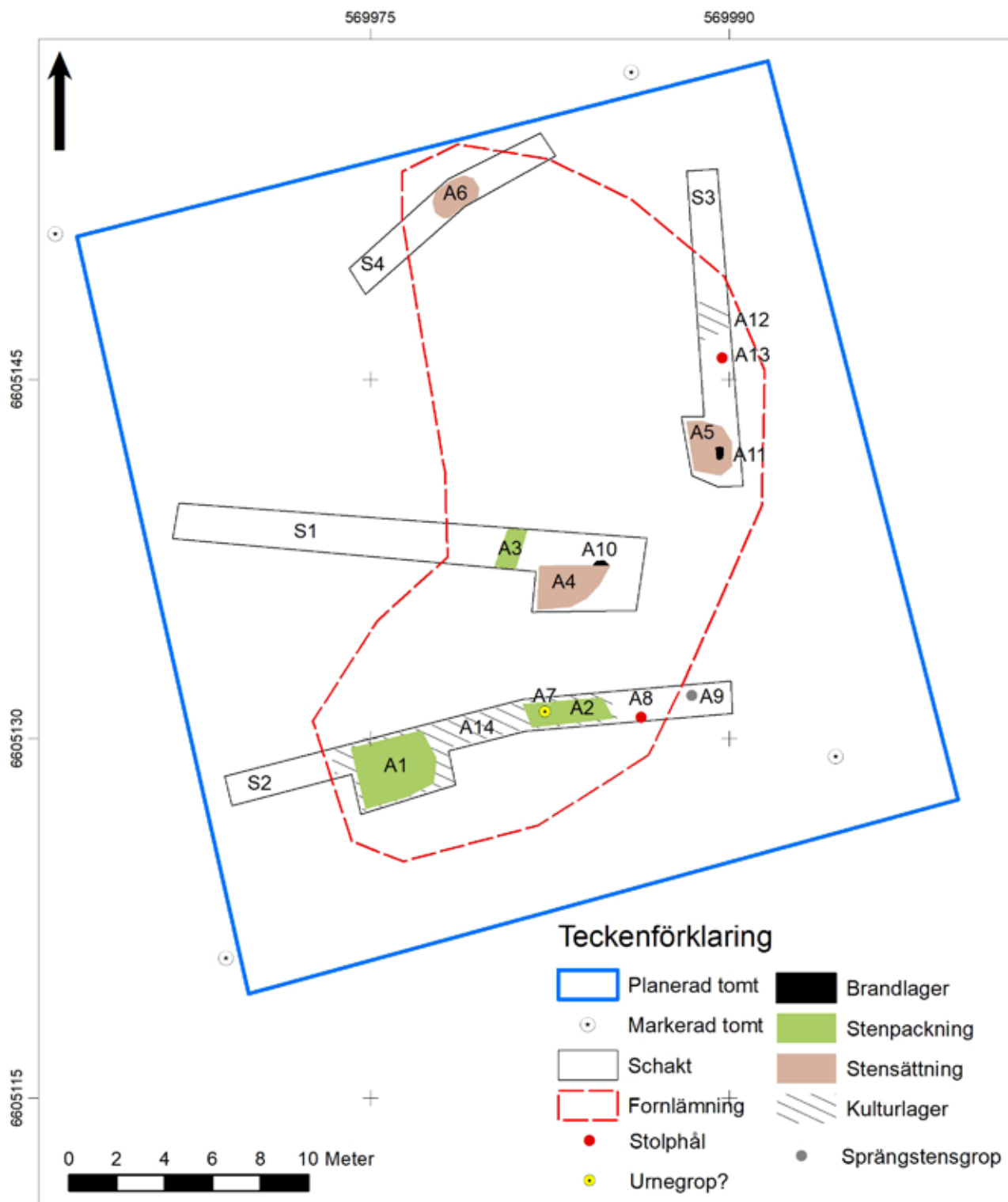
Figur 4. Exempel på de fynd som framkom vid metalldetekteringen.

Det öppnades fyra schakt om totalt 93 m². I samtliga schakt framkom fornlämning i form av tre stensättningar, stenpackningar, kulturlager och boplatsanläggningar i form av stolphål. Därtill framkom en sentida sprängstensgrop (figur 5, bilaga 1–2).

Ingen av stensättningarna eller stenpackningarna var synliga i markytan och de avgränsades inte helt. Stenpackningarna A1 och A2 sammanfaller med ett skärvstensbemängt kulturlager (A14) vilket de förefaller att överlagra. Resterande anläggningar framkom i steril silt eller morän.

I stensättningarna A4 och A5 framkom brandlager, A10 och A11, innehållande brända ben. I stenpackningen A2 framkom en mörkfärgning, A7, med ett keramikkarl. Anläggningen bedöms vara en möjlig urnegrop. I stensättningen A6 och i stenpackningen A1 påträffades enstaka brända ben vid rensning. I stenpackningen A3 framkom ett metallföremål (brodd/beslag) vid metalldetektering.

Två ytor med kulturlager dokumenterades. Ett större kulturlager, A14, låg vid stenpackningarna A1 och A2. I lagret förekom skärvsten och kolstänk och inslag av bränd lera. De båda stenpackningarna förefaller vara anlagda på kulturlagret. Ett till ytan mindre kulturlager, A12, låg norr om stensättningen A5. Detta lager innehöll kol och sot samt slagg och sintrad lera. Lagret var mindre än 0,10 meter tjockt. Vid metalldetekteringen påträffades ett mynt från 1700-talet i matjorden i anslutning till lagret. Möjligen kan lagret vara sentida och vara kopplat till bebyggelsen på Amsta gård.

Figur 5. Schaktplan. De framkomna anläggningarna är markerade med polygoner och punkter färglagda efter anläggningstyp. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:250.

Fynd

Fem fyndposter har registrerats (bilaga 3). Merparten av fynden framkom vid rensning av stensättningar/stenpackningar. Några av dem är lösfynd.

Av keramiken från A7 tillvaratogs tre skärvor – två mynningsbitar och en bukbit (figur 6). Keramiken utgjordes av ett sprött, grovmagrat gods med brun utsida och gråbrun insida. Keramiken bedöms som järnålderskeramik.

Figur 6. De tre tillvaratagna keramikskärvorna från kärlet i A7. Skala 1:1.

Från brandlagret A10 i stensättningen A1 tillvaratogs 3 gram brända ben varav ett skalltak kommer från en (vuxen) människa. De övriga tre fragmenten är rörben som sannolikt också kommer från människa.

Den ena (F3) av de två metaller som tillvaratogs utgjordes av en trolig nit eller stift av järn, från stenpackningen A3 (figur 7). Niten/stiftet består av en centimeterstor, rundad, platta vars kant är nedåtböjd runt om (likt ett häftstift). På ”undersidan” är en ten böjd i närmare 90° vinkel. Tenen är 1,5 centimeter lång och 3 mm grov i tvärsnitt.

Figur 7. Niten/stiftet från A3, ovsidan (t.v.) och undersidan (t.h.). Skala 2:1.

Det andra metallfyndet (F4) var ett mynt, troligtvis 1 öre präglat under Gustav III:s regeringstid (uppgift från Historiesajten). Myntet påträffades vid metalldetektering i matjorden över kulturlagret A12.

Utvärdering

Utredningen har utförts i enlighet med undersökningsplanen.

Resultatet visar att det inom utredningsområdet finns lämning i form avstensättningar och stenpackningar vars antal gör att lämningarna bildar ett gravfält med status som fornlämning. Beskrivningen i Kulturmiljöregistret av flatmarksgraven (L2002:7003) som påträffats sydöst om gravfältet liknar de nu framkomnastensättningarna. Bränt ben från flatmarksgraven ¹⁴C-daterades till 640–780 e.Kr. (kal. 2 sigma). Dateringen kan nog spegla tidsställningen även för det nu påträffade gravfältet. Ett geografiskt samband mellan det stora gravfältet (L2004:6278), flatmarksgraven (L2002:7003) och det nu påträffade gravfältet kan inte uteslutas.

Gravarna kan överlagra en äldre boplats vilket det skärvstensbemängda kulturlagret samt stolphålen antyder. Det kan inte uteslutas av lagret och stolphålen är kopplade till gravarna. Det förekommer också inslag från historisk tid, möjligen kulturlager A12, då platsen ligger inom Amsta bytomt.

Referenser

Historiesajten 2020-06-29.

<https://historiesajten.se/myntstart.asp>

Uppgifter ur KMR/Fornreg 2020-06-22.

Ählström, J. 2017. *Planerad byggnation vid Amsta gård*. Arkeologisk utredning etapp 2.

Amsta 1:34. Kolbäcks socken. Hallstahammars kommun. Västmanlands län.

Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2017:87.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM19130
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-3774-2019, 2019-12-17
<i>Kulturmiljöregistret uppdragsnr:</i>	202000856
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 2
<i>Undersökningsperiod:</i>	11 juni 2020
<i>Personal:</i>	Christian Gatti Jan Ählström
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Hallstahammar
<i>Socken:</i>	Kolbäck
<i>Fastighet:</i>	Amsta 1:34
<i>Fornlämning:</i>	–
<i>Fastighetskarta:</i>	66F 0GN Hallstahammar
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X6605119 Y569970
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	13 st digitala fotografier och mätdata förvaras hos Västmanlands läns museum.
<i>Fynd:</i>	Fynden F1–5 förvaras hos KM i väntan på beslut om fyndfördelning.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Längd (m)	Djup (m)	Beskrivning	Botten
1	18	0,2–0,5	Under 0,2 meter gräs och matjord vidtog morän eller silt. I schaktets östra ände förekom en stenpackning och en stensättning.	Morän, silt i östra änden.
2	20	0,3–0,4	Under 0,1 meter gräs och matjord vidtog morän. Centralt i schaktet framkom två stenpackningar vilka låg i kulturlager. I östra änden förekom en sprängstensgrop och ett stolphål.	Morän.
3	14	0,3–0,5	Under 0,2 meter gräs och matjord vidtog silt med en kulturlagerfläck och ett stolphål centralt, i södra änden framkom en stensättning.	Silt.
4	10	0,1–0,4	Under 0,2 meter gräs och matjord vidtog morän. Centralt i schaktet framkom en stensättning.	Morän.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anläggning	Schakt	Anläggningstyp	Storlek (m)	Form	Beskrivning
1	2	Stenpackning	3×2	Rundad	Helt övertorvad och ej synlig i markytan, belägen i svag östslutning. Flack och gles packning av 0,1–0,4 meter stora stenar med stort inslag av skärvsten. Ej avgränsad. Fynd av enstaka brända ben.
2	2	Stenpackning	2,5–1,5	Oklar	Helt övertorvad och ej synlig i markytan, belägen i svag östslutning. Flack och gles packning av 0,1–0,4 meter stora stenar. Ej avgränsad. I packningen var en mörkfärgning (A7) synlig med ett keramikkräsl (F1).
3	1	Stenpackning	1,5×0,8	Avlång	Helt övertorvad och ej synlig i markytan, belägen i svag östslutning. Flack och gles packning av blandat stenmaterial. Ej avgränsad. Fynd av metall (F3).
4	1	Stensättning	2×2	Rundad	Helt övertorvad och ej synlig i markytan, belägen i svag östslutning. Flack packning av blandat stenmaterial. Ej avgränsad. Norra delen skadad vid schaktningen, där framskyttade del av brandlager (A10) med brända ben.
5	3	Stensättning	2×2	Rundad	Helt övertorvad och ej synlig i markytan. Packning av blandat stenmaterial. Ej avgränsad. Östra delen förefaller vara störd sedan tidigare, där saknas stenar. Under grästorv förekommer brandlager (A11) med brända ben.
6	4	Stensättning	2,2×1,8×0,2	Rundad	Helt övertorvad och ej synlig i markytan, belägen i svag östslutning. Lätt välvd packning av blandat stenmaterial runt centralt beläget block, 0,8×0,6 meter stort. Vid rensning framkom bränt ben.
7	2	Urnegrop?	0,3	Rund	Mörkfärgning belägen inom stenpackningen A2. I mörkfärgningen förekom keramik, troligen ett kärl in situ. Möjligen en urnebrandgrop, alternativt en gravgåva.
8	2	Stolphål	0,4	Rund	Stenskott, med tydligt gråsvart stolpmärke.
9	2	Sprängstensgrop	0,5	Rundad	Grå lera med ytligt liggande skarpkantade stenar.
10	1	Brandlager	0,3	Oregelbunden	Gråsvart silt med kol, sot och rikligt med brända ben. Fortsätter under packningen till stensättningen A4.
11	3	Brandlager	0,5	Rundad	Gråsvart silt med kol, sot och rikligt med brända ben. Stenfri del (störning?) av stensättning A5. Fortsätter åt väster under stenarna i packningen.
12	3	Kulturlager	1,5×1,5	Oregelbunden	Område med gråsvart silt med kol, sot och förekomst av bränd lera, slagg och sintrad lera. Mindre än 0,1 meter tjockt.
13	3	Stolphål	0,4	Rund	Gråbrun silt med stenar i ytan.
14	2	Kulturlager	12×2,75	Oregelbunden	Mörkfärgad silt med kol, bränd lera och skärvsten. Mellan A1 och A2 vilka förefaller ligga på lagret.

Bilaga 3. Fyndtabell

Fyndnr	Kontext	Sakord	Antal	Material	Vikt (g)	Antal fragment	Fragmenteringsgrad	Anmärkning
1	A7	Kärl	1	Keramik	26	3	Fragment	Urval, två mynningsbitar och en bukbit.
2	A10	Brända ben	4	Brända ben	3	4	Fragment	Ett skalltak från (vuxen) människa samt tre rörben sannolikt från människa.
3	A3	Nit/Stift?	1	Järn	2	1	Defekt	Gallrat.
4	Lösfynd, S3	Mynt	1	Koppar	5	1	Defekt	Troligen Gustav III, 1 öre. Gallrat.
5	Rensfynd, S2	Kärl	1	Rödgods	1	1	Fragment	Spjälkad, brungrön invändig glasyr. Gallrat.